

Pro lepší porozumění textu jsou tyto výrazy vysvětleny ve výkladovém slovníčku. Výklad je omezen přirozeně jen na význam, v němž je slovo užito ve vyprávění. Do slovníčku jsou zahrnuty i lexikální jednotky, jejichž význam se v nářečí shoduje s významem ve spisovném jazyce, avšak jejichž hlásková podoba je od spisovné podoby odlišná (např. *henek* ‚hrnek‘, *illo* ‚jídlo‘, *vžice* ‚lžíce‘). V slovníkové části bohužel schází vysvětlení některých nářečních a slangových slov, např. *kalirunk* ‚šňůry vedoucí od žakárového stavu k nitkám‘, *klajcha* ‚dovedení stavby zdí až pod střechu, rovnost‘, *loker* ‚kávová sedlina s odvarem‘, *outor* ‚žaludek‘, *šalunk* ‚bednění‘, *voflanec* ‚pohlavek‘ aj. Nikde není vysvětlen ani význam slova z názvu knihy *vhačky* ‚smyšlenky‘.

Při úpravě rukopisu uplatnila editorka tzv. folklorní přepis. V něm se – na rozdíl od fonetického přepisu užívaného tradičně v české dialektologii – užívají grafémy *i-y* a *ú-ů* ve shodě s pravidly českého pravopisu, neznačí se měkčení (psáno *není* místo *neňi*) a neuvžívají se žádné speciální symboly (s výjimkou grafému *u*, který je zde užít při přepisu neslabičného *u*, ve spisovném jazyce odpovídajícího hláске *v*). Tento typ transkripce umožňuje snadné čtení, navíc zachycuje veškeré nářeční jevy, takže text může sloužit jako vhodný pramen pro výzkum podkrkonošského nářečí.

Text je vkusně provázen ilustracemi a zejména dobovými fotografiemi, na nichž může čtenář obdivovat malebné scenerie s vesnicemi či jednotlivými chalupami zasazenými do podkrkonošské přírody. Na fotografiích jsou zachyceni též tamní obyvatelé, mezi nimi členové autorovy rodiny a další osoby vystupující ve vyprávěních.

Recenzovaná kniha si nepochybně získá řadu příznivců mezi čtenáři, kteří budou okouzleni jak obyčejnými příhodami z podkrkonošského venkova, tak neotřelým dialektem, jímž je autor vypráví.

Marta Šimečková

*Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
Veveří 97, 602 00 Brno
simeckova@iach.cz*

Kruh přátel českého jazyka v akademickém roce 2012/2013

Tak jako jarní běh 2012, i běh podzimní jsme zahájili přednáškou, v níž se obecenstvu Kruhu představil spřátelený spolek. Po Pražském lingvistickém kroužku přišla na řadu *Malice česká – její význam, minulost a současnost*. Předsedkyně Malice české Magdaléna P o k o r n á (Praha) připomněla 3. 10. 2012 zásluhy této instituce nejen o rozvoj „národních ctností“ a národní paměti, nýbrž i o vydání Jungmannova slovníku a dalších významných knih a o iniciaci literární kritiky a literárních cen. Podala přehled profesní příslušnosti „údu“ Malice v prvních desíletích její činnosti a seznámila přítomné i s její činností současnou. 10. 10. představily Irena V a ň k o v á a Veronika Č u r d o v á (Praha) téma *Antropologická lingvistika a tělesnost*.

Ukázaly přístup akcentující oproti funkčnosti (instrumentálnosti) jazyka jeho antropologickou a kognitivně-kulturní dimenzi. Jazykovědu tak lze profilovat jako humanitní, filologicky založenou disciplínu. Jedním z jejích základních témat je tělesnost. V přednášce byl (s oporou v představových schématech M. Johnsona a pojmových profilech J. Bartmiňského) na příkladech vyložen specifický přístup ke studiu a popisu somatismů (názvů částí těla). Diskusi vzbudily zejména otázky kognitivně-kulturního přístupu v lexikografii. *O adjektivech, která Jungmann nabídl Čechům*, o jejich variantnosti a rovněž o dějinách slovtvorného popisu češtiny pohovořila 17. 10. Stanislava Spinková (Brno). O týden později (24. 10.) přijela do Prahy Jana Davidová Glorová (Ostrava) s přednáškou *Dvojí tvář Ladislava Jehličky – kontrasty a rozpory v díle katolického publicisty*. Kromě vzhledu do Jehličkova publicistického díla seznámila naslouchající s metodou kvantitativní lingvistické analýzy textů, kterou při zkoumání obsahu studovaných textů uplatnila; sledování frekvencí klíčových slov konfrontovala s intuitivním „čtením“ textů a dojmem o jejich obsahových akcentech. Natalia Zanginová (Praha, Moskva) se 31. 10. v přednášce *Naivní obraz světa a jazyk* zabývala tématem, které se již dávno promýšlí v ruské jazykovědě. Dnes se dostává do popředí v souvislosti s kognitivnělingvistickým pojetím kategorizace a vůbec s povahou jazykového obrazu světa. Publikum se seznámilo s podstatou naivní perspektivy v jazyce a s metodami jejího zkoumání (na česko-ruských příkladech) a díky ukázce slovníkových hesel se přesvědčilo o užitečnosti tohoto přístupu v lexikografii. 7. 11. zavítal do Kruhu Rudolf Šrámek (Brno). Ve svém vystoupení, nazvaném *Hodnoty existenčních forem současné češtiny*, se zaměřil především na rozdílný vývoj tradičních nářečí v Čechách versus na Moravě a ve Slezsku a rovněž na rozdílný vztah uživatelů jazyka z těchto území ke spisovnosti i k nespisovnosti. Zatímco v Čechách panuje v mluvené komunikaci monoglosie, nanejvýš diglosie, na Moravě a ve Slezsku, kde se stále dotvářejí interdialekty, je pravidlem triglosie, místy i tetraglosie (nářečí, interdialekt, nadinterdialekt, mluvený spisovný jazyk). V takové situaci není možné, aby se spisovný jazyk „zezdola“ obohacoval jen ze strany jednoho interdialektu – obecné češtiny. Na 14. 11. si Kateřina Volková (Praha) připravila přednášku *Slovníčky na předešlých* (prvním čistém dvojlistu v knize, při vazbě jednou polovinou přilepeném k desce, předsádce) s podtitulem *Cesty české středověké lexikografie*. Takovéto krátké a obvykle tematicky zaměřené slovníčky se vyskytovaly na nepopsaných místech v rukopisných kodexech už od čtrnáctého století a vytvářeli je většinou teologové, kazatelé, úředníci, učitelé a studenti z pražské univerzity jako praktické pomůcky pro porozumění latinským výrazům. *Nad edicí Štajerova tzv. Žáčka*, nad osobou jeho autora a nad duchovním prostředím druhé poloviny 17. století se 21. 11. zamýšlel Ondřej Koupil (Praha, Olomouc). V přednášce, pronesené spatra s mnoha výstižnými porovnáními a metaforami, rekonstruoval síť lidí spojených v dané době i přes předěly času společnými zájmy a aktivitami, mezi které patřilo překládání, vydávání a šíření textů a jazyková reflexe. Adventní a vánoční atmosféra zavládla v Kruhu 28. 11. při vystoupení Pavla Koska (Brno), Marie Škarové (Praha) a Tomáše Slavického (Praha) *Brideliovy „Jesličky“ z hlediska jazykového, literárního i hudebního*. Přednášející hovořili o přípravě kritické edice zpěvníčku adventních, vánočních a katechismových písní Fridricha Bridelia. Vedle seznámení se zvolenými edičními řešeními a nastínění obecnějších metodologických otázek týkajících se zkoumání dějin bohemikální hymnografie raného novověku nechyběly ani hudební ukázky. U příležitosti 100. výročí úmrtí dvou velkých českých básníků lumírovské skupiny uspořádal Kruh přátel českého jazyka přednášku dne 5. 12. Petr Šrámek (Praha, Liberec)

ji nazval *Vrchlický a Sládek dětem 19. století* a po přehledu dosavadních edic jejich básní určených dětem představil publiku svůj výbor z Vrchlického veršů *Začarovaný tatrmánek* a velký ilustrovaný kaleidoskop poezie 19. století nazvaný *Hrábky drápky odpadky*. V přednášce *Funkční slova v psané češtině českých neslyšících*, konané 12. 12., představily Eva L e h e č k o v á a Hana P r o k š o v á (Praha) projekt zaměřený na problém, jak čeští neslyšící ve svých psaných textech užívají předložky a spojovací výrazy. (Zdrojem pro výzkum byl korpus DEAF, s nímž návštěvnicy KPČJ seznámila v roce 2011 Klára Richterová.) Posluchači byli seznámeni s rozsáhlou anotovanou databází výskytů předložek a spojkových výrazů. Předveden byl i výukový materiál určený pro žáky s vadami sluchu, který řešitelé projektu zpracovali. Poslední přednáška před Vánoce 19. 12. byla již tradičně věnována *novým edicím České knižnice*. Představil je Jiří H o l ý (Praha) a poté předal slovo Milanu B l a h y n k o v i (Brno) – znalci díla Vítězslava Nezvala, jehož básnické dílo postupně v České knižnici v Blahynkově redakci vychází. O různých verzích Nezvalových básní i o četných edičních problémech, které jsou s vydáváním jeho díla spojeny, se publikum dozvědělo z úst jednoho z pamětníků kontroverzního básníka a zároveň i předního znalce jeho díla. Kulturněhistorické obzory (honoráře, barevné nařezané papíry připravené pro básně, kontakty s nakladateli) jsme si rozšířili díky Nezvalovu editorovi (a více obdivovateli než kritikovi), který prohlásil: „Měl jsem štěstí, že mě Nezval zval.“

Jarní běh zahájila 27. 2. 2013 Daniela I w a s h i t a (Praha) tématem *Dílo v dopisech a dopisy v díle Jakuba Demla*. Ukázala nejprve specifické postavení dopisu v kontextu Demlovy tvorby, např. fakt, že četné knihy jsou komponovány z autentických dopisů, jiné jsou jako dopis stylizovány (např. Zapomenuté světlo). Poté se přednáška zaměřila na bohatou rukopisnou korespondenci, zejména prostřednictvím ukázek a interpretace dopisů, jež přednášející spolu se studenty edičního semináře ÚČLLV FF UK dlouhodobě soustřeďovala a edičně zpracovávala. Představila i jejich nedávno vydané knižní edice. V závěru se ukázalo, jak může soukromá korespondence osvětlit Demlovo dílo a přispět k jeho poučenější interpretaci. O týden později, 6. 3., promluvila Jasňa P a c o v s k á (Praha) na téma *Didaktika mateřského jazyka (z hlediska kognitivní lingvistiky)*. Věnovala se pojetí výuky češtiny, které vychází z poznávací funkce jazyka, a ukázala dosud málo využívaný výchovný potenciál kognitivního a kulturního přístupu. Zabývala se též komplementaritou sdělovací a poznávací funkce mateřského jazyka a kladla otázky, jak ji nejlépe zohlednit ve výuce. Součástí přednášky byly ukázky z nově připravované série učebnic pro střední školy, zpracované na kognitivnělingvistickém základě. 13. 3. ukázala klinická logopedka Dana K u t á l k o v á (Praha), jak vypadají *současný stav a tendence ovládnutí mateřského jazyka u předškolních dětí*: děti mají méně motorických aktivit, a tak nezvládají motoricky obtížnější hlásky, jejich výslovnost je vinou nepřesného vnímání často nekonzistentní. Omezuje se dýchání nosem, děti se nesoustřeďují na dialogickou komunikaci, nerozumějí výrazné hlasové modulaci atd. 20. 3. promluvila v Kruhu Martina Š m e j - k a l o v á (Praha) o svém výzkumu *fondy pozůstalosti prof. Šmilauera v LA PNP*, čítajícího 79 kartónů archivních dokumentů. S pomocí řady ukázek předvedla Vladimíra Šmilauera jako člověka nesmírně pracovitého a aktivního nejen v činnosti autorské a recenzní, nýbrž i v životě spolkovém a v osobní korespondenci a jako jazykovědce s neustálým ohledem na laické uživatele jazyka, projevujícím se mj. požadavky srozumitelnosti a důslednosti. 27. 3. vystoupil Petr P o t ť e k (Lucemburk) se zamýšlením nad pojmáním hodnot v jazyce a konceptem spisovnosti, které nazval *Cicero a spisovná čeština. Klíčovým slovům a jejich využití v analýze*

textu se 3. 4. věnoval Jaroslav D a v i d (Ostrava). Zaměřil se na jejich vymezení v různých přístupech k textu (historie, historická sémantika, textová analýza, kvantitativní lingvistika), na terminologickou nekompatibilitu odlišných lingvistických přístupů a vágní nakládání s termínem a na zahraniční i české práce, které se klíčovými slovy zabývaly nebo z jejich analýzy vycházely. Na materiálu vybraných novočeských a staročeských textů pak upozornil na možnosti a meze využití klíčových slov jako nástroje sledování sémantiky vybraných výrazů a tematiky textu. Přednášku o *Vrchlického Hippodamii a jejím dobovém ohlasu* proslavila 10. 4. Daniela Č a d k o v á (Praha). Scénickou trilogii v ní zařadila do širšího kontextu Vrchlického dramatické tvorby, dobové dramaturgie Národního divadla i divadelních zpracování antické mytologie; ze záznamu zazněly i ukázky textu doprovázené Fibichovou hudbou. *Jazykový obraz rodiny v textech evangelíí ekumenického překladu* charakterizovala 17. 4. podle své diplomní práce obhájené na bohemistice FF UK Jana D r e n g u b á k o v á (Praha). V rámci kognitivní lingvistiky, kterou i obecněji představila, analyzovala text biblického překladu, jako by byl původním textem soudobým, tedy vlastně ze silně recepčního hlediska. *Fonetická „nepolapitelnost“ slovního přízvuku v češtině* byla tématem přednášky, kterou připravili Jan V o l í n a Radek S k a r n í t z l (Praha) a kterou 24. 4. proslavil první jmenovaný. Nejnovější fonetické výzkumy ukazují, že to, co v češtině vnímáme jako přízvuchou slabiku, se nevyznačuje žádnou konstantní, jednotnou vlastností, nýbrž je v různých situacích a pozicích tvořeno různými charakteristikami, namnoze přímo protichůdnými tomu, co vyznačuje přízvuché slabiky v jiných jazycích: nižší frekvenci zvuku oproti slabice následující, kratším trváním a změnami ve spektru; vyšší hladina zvuku (silovost), tradičně uváděná mluvnicemi jako podstata českého přízvuku, je paradoxně jedinou měřitelnou veličinou, která při odlišení přízvuchých slabik od nepřízvuchých v běžné, nestylizované řeči roli nehraje. Ročník byl zakončen 15. 5. vystoupením Lukáše a Jakuba N o v o s a d o v ý c h (Praha, Sobotka) s názvem *Šrámkova Sobotka včera, dnes a zítra*. „Festival českého jazyka, řeči a literatury“ byl představen jako fenomén natrvalo přítomný v životě svých příznivců různých generací, zejména studentů a učitelů češtiny. Bratři Novosadové hovořili o dílnách, přednáškách, představeních i o genu loci a specifické atmosféře. Nastínili však i podstatné změny v pojetí festivalu a připojili pozvání na jeho 56. ročník, jehož ústřední téma znělo: „Xmíchu!“ Smích, humor a komika v jazyce a literatuře.

Robert Adam, Milan Harvalík, Ondřej Koupil, Irena Vaňková

Kruh přátel českého jazyka

Filozofická fakulta UK

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

robert.adam@ff.cuni.cz